

Warszawa, dnia 14 grudnia 2020 r.

Biurowisko Obsługi Wydziału Neofilologii
Wpłynęło dnia 14.12.2020
Podpis .....

Dr hab. Józef Pawłowski

Zakład Sinologii

Wydziału Orientalistycznego UW

ul. Krakowskie Przemieście 26/28

00-927 Warszawa

Email: jozef.pawlowski@uw.edu.pl

**Recenzja dorobku naukowego przedstawionego przez dr Annę Król w
postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego**

1. Ocena osiągnięcia naukowego, które jest opisane w art. 16 ust. 2, pkt. 1,2,3
Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w
zakresie sztuki

Przedłożone przez dr Annę Król w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego osiągnięcie naukowe stanowi monografia pod tytułem *Twórczość literacka Su Shiego – nowe idee w ramach przyjętych reguł* (Scriptum, 2019). Dotyczy ona w całości twórczości i krytyki literackiej wybitnego chińskiego poety, eseisty a zarazem malarza i kaligrafia Su Shi (wł. Su Tongpo, 1037-1101), uznawanego za jednego z najważniejszych reformatorów poezji chińskiej. Głównym zagadnieniem badawczym

analizowanym w przedłożonej do oceny monografii jest stosunek Su Shi do opartej na myśli konfucjańskiej tradycji filozoficznej, społecznej i politycznej, w jakiej ściśle osadzone były także kanony oraz zasady szeroko rozumianej działalności literackiej i artystycznej. Autorka stara się wykazać, iż Su Shi w swej działalności literackiej zastosował szereg elementów i konwencji umożliwiających pewne odejście w twórczości poetyckiej od sztywnych schematów narzuconych przez tradycję konfucjańską, wprowadzenie do niej czynnika kreatywności i spontaniczności, jednakże w sposób, który nie prowadził by do jednoznacznego zerwania z ową tradycją bądź też do jej bezpośredniego zanegowania.

Przechodząc do merytorycznej oceny przedłożonego osiągnięcia naukowego należy zauważyć, iż Autorka już we Wstępie rozpoczyna pogłębioną analizę twórczości Su Shi z perspektywy tytułowego problemu poszukiwania i stosowania przez poetę w działalności literackiej elementów kreatywnych przy zachowaniu zasadniczych obowiązujących kanonów. Czytelnik nie znajdzie jednak w pracy dr Anny Król szerszego odniesienia do problemu tego, czym była owa tradycja i kanony twórczości literackiej, w ramach których Su Shi usiłował wytworzyć określoną przestrzeń dla nowych treści. Epoka dynastii Song, w czasie której żył Su Shi, była okresem szczególnym - po kilkusetletnim okresie, kiedy w Chinach bardzo silnie zaznaczały się wpływy buddyzmu, innych religii, systemów filozoficznych oraz wzorców kulturowych a konfucjanizm de facto przestał być jedyną, dominującą doktryną (np. w czasach dynastii Tang) następuje wyraźny i jednoznaczny zwrot ku klasycznemu konfucjanizmowi a pozycja tej doktryny znacząco się umacnia. Wraz z tym w okresie Song w duchu filozofii konfucjańskiej na nowo zostają zdefiniowane szeroko rozumiane wzorce kulturowe i kanony twórczości artystycznej. Odrodzony w konserwatywnej formie konfucjanizm znacząco ograniczał wówczas istniejącą wcześniej otwartość całego systemu kulturowego, w tym także swobodę tworzenia. W przedłożonej do oceny pracy brak jest tym samym tego niezwykle ważnego kontekstu, w odniesieniu

do którego należało by prowadzić rozważania o elementach kreatywnych w literackiej działalności Su Shi.

Nieco więcej informacji na temat owych „przyjętych reguł” zamieszczono dopiero w rozdziałach od 1.1 do 1.6, jednakże informacje te pojawiają się w analizie pojmowania tao przez Su Shi i jego ocen poglądów uczniów Konfucjusza oraz w analizie rozumienia przez poetę zasad ustanowionych w starożytności, szczególnie tych, wynikających z treści najważniejszych ksiąg konfucjanizmu. Czytelnik musi niejako sam zbudować sobie całościowy obraz owych kanonów, w ramach których Su Shi tworzył nowe treści. W zakończeniu całego rozdziału I winno zatem znaleźć się podsumowanie, gdzie dokonano by syntezy całego wywodu i dokładniej zdefiniowano najważniejsze z „przyjętych reguł”.

W obecnej formie monografia jest zatem opracowaniem kierowanym niejako do niezwykle wąskiego grona sinologów-literaturoznawców dobrze znających ów szerszy kontekst.

Znacznie poważniejsza uwaga dotyczy źródeł, na jakich Autorka się oparła. W bibliografii nie znajdujemy fundamentalnej, jakby się wydawało, dla tytułowego zagadnienia pozycji pod tytułem *Creativity and Convention In Su Shi's Literary Thought* autorstwa Bi Xiyan (Mellen Press, 2003). Pozycja ta w całości dotyczy problemu poszukiwania przez Su Shi nowych koncepcji w ramach obowiązujących kanonów twórczości literackiej. Dokładniejsza analiza ujawnia ponadto zbieżności w treści wspomnianego dzieła i przedłożonej do oceny monografii. Podobieństwo tematu głównego problemu badawczego obu prac nie budzi wprawdzie zastrzeżeń, jednak rodzaj i kolejność omawianych zagadnień są zbieżne. W rozdziale I Autorka dokonuje pogłębionej analizy pojmowania przez Su Shi istoty tao – drogi czy też naczelnej zasady wszechświata definiującej wszelkie reguły i normy (podrozdziały „Tao mędrców” oraz „Przepisy ze starożytności”). W tym samym rozdziale dokonuje także analizy interpretowania przez poetę zasad

twórczości literackiej wyływających z tradycji powstałej w starożytności, zwłaszcza tej, która wyrażona została w tak zwanych *liu jing* - sześciu kanonicznych księgach konfucjanizmu (podrozdziały „Kompozycja w stylu klasycznym” oraz „O klasykach”).

W pierwszym rozdziale pracy Bi Xiyan układ treści jest podobny – autorka rozpoczyna od analizy poglądów Su Shi na tao starożytnych mędrców, następnie omawia jego rozumienie „klasyków konfucjańskich” i zawartych w tych księgach zasadach dotyczących kompozycji i stylu tekstu (rozdział I zatytułowany „Origins of Rules and Conventions”).

Wspomniane zbieżności w zakresie treści widoczne są także w drugiej części monografii – rozdział II „Rozwijanie tradycji” (u Bi Xiyan – rozdział zatytułowany „Advancing Tradition” - następujący po rozdziale „Origins of Rules and Conventions”). Kolejna część monografii - rozdział III „Odrzucenie „nieelastycznych” gatunków” (u Bi Xiyan – „Rejection of „Inflexible” Genres”), w którym omawiane są utwory funeralne (w obu pracach przedmiotem analizy w wymienionych rozdziałach jest ten sam element czyli inskrypcje nagrobne). Następny rozdział – „Odnowienie przyjętych gatunków” (u Bi Xiyan rozdział „Restoration of the Received Genres”). W obu pracach w rozdziałach, o których mowa analizowany jest gatunek *ji* - „zapiski”. W tym samym rozdziale monografii zawarty jest podrozdział zatytułowany „Innowacje gatunkowe” w którym omawiany jest gatunek *fu* (u Bi Xiyan jest to rozdział pod tytułem „Generic Innovations”, w którym także zawarta jest analiza formy *fu*). Należy w tym miejscu zwrócić ponadto uwagę na to, iż wedle dostarczonej wraz z dorobkiem naukowym dr Król recenzji wydawniczej monografii *Twórczość literacka Su Shiego – nowe idee w ramach przyjętych reguł* w pierwotnej wersji tej pracy gatunek *ji* został przetłumaczony jako „relacja literacka” co odpowiada nazwie użytej przez Bi Xiyan - „Literary Account” (zgodnie z sugestią recenzenta w opublikowanej wersji pracy dla gatunku *ji* pojawia się już określenie „zapiski”, zamiast

„relacja literacka”).

Na marginesie należy także zauważyć, iż w całej bibliografii wyraźnie dominują źródła chińskie, co rzecz jasna jest naturalne w przypadku analizy twórczości jednego z największych poetów Chin, jednakże stosunkowo niewielka liczba wykazanych pozycji autorstwa badaczy spoza Chin nie znajduje uzasadnienia. Zastanawiający jest chociażby brak odniesienia do *Estetyki chińskiej* (Universitas, 2007) Marcina Jacoby, w której zamieszczono przekład tekstu Su Shi *Zapiski o malowaniu świętyń w Jíngyín*, jaki Autorka analizuje w swej pracy.

Podsumowując ocenę przedłożonego osiągnięcia naukowego, o którym mowa w art. 16 ust. 2, pkt. 1,2,3 *Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* należy podkreślić, iż biorąc pod uwagę powyższe konstatacje, powstaje zasadnicza wątpliwość czy praca dr A. Król stanowi oryginalny, nowatorski wkład w rozwój dyscypliny (w tym przypadku chodzi o wkład w zaawansowane w wielu krajach badania nad twórczością literacką Su Shi). Wniesienie takiego oryginalnego wkładu jest bowiem jednym z podstawowych wymogów stawianych osiągnięciom naukowym zgłaszanym jako podstawa do ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Brak odwołania się przez dr Annę Król do pracy Bi Xiyán nie tylko jest poważnym przeoczeniem w zakresie znajomości stanu badań (książka *Creativity and Convention In Su Shi's Literary Thought* jest w całości dostępna w Internecie), ale przede wszystkim odbiera Autorce możliwość wykazania, w jakim zakresie jej monografia stanowi nowe ujęcie w stosunku do pracy autorstwa Bi Xiyán. Uniemożliwia ponadto podjęcie przez dr A. Król jakże ważnej w tym przypadku polemiki naukowej z autorem opracowania dotyczącego praktycznie tego samego zagadnienia, jakim Autorka zajmuje się w swej pracy.

Taki stan rzeczy powoduje, iż nie jest możliwa pozytywna ocena osiągnięcia naukowego przedłożonego przez dr A. Król w postępowaniu o nadanie

stopnia doktora habilitowanego.

2. Ocena istotnej działalności naukowej.

W przedłożonych do oceny pozostałych osiągnięciach naukowych dr A. Król zasadniczą część stanowią publikacje dotyczące klasycznej poezji chińskiej. Liczba opublikowanych prac w tym zakresie świadczy o wyraźnym ukierunkowaniu badawczym dr Król, a także o konsekwentnym rozwijaniu przez nią zainteresowań naukowych od momentu uzyskania stopnia doktora.

Na pierwszą część dorobku, o którym mowa składają się aż cztery prace zawierające przekłady wybranych wierszy konkretnych poetów: *Tao Yuanming. Poezje* (Scriptum, 2018), *Li Bai – poeta stworzony nie dla tego świata* (Scriptum 2017), *Wang Wei – poeta uniwersalnego piękna* (Scriptum, 2018), *Su Shi – wiersze z zesłania* (Scriptum 2018) oraz opracowanie pod tytułem *Antologia ci – poezji pisanej do muzyki* (Scriptum 2018).

Wybór wierszy każdego z poetów poprzedzony jest wstępem, w którym Autorka przybliży zarówno postać samego twórcy oraz charakter jego poezji, a także okoliczności, w jakich prowadził on swą działalność. W pracy poświęconej poezji Su Shi Autorka w szczegółowy sposób przedstawia ten okres życia poety, kiedy jako urzędnik na dworze cesarskim został on zdegradowany i przebywał na zesłaniu na prowincji. Przekłady utworów Su Shi napisanych w czasie zesłania zostały wplecione w główną narrację pracy i w oryginalny sposób uzupełniają prezentowany przez Autorkę fragment biografii mistrza. Nie można jednak nie zwrócić uwagi na fakt, iż prezentując na ponad dwustu stronach tekstu kilkuletni okres życia i zarazem twórczości Su Shi Autorka nie odwołuje się do żadnych źródeł poza dwoma zbiorami wierszy poety wydanymi w języku chińskim. Tym samym trudno

zweryfikować liczne szczegóły dotyczące kilkuletniego pobytu i działalności poety poza stolicą.

W pracy, której tematem jest gatunek *ci* Autorka analizuje z kolei istotę jednego z najważniejszych rodzajów klasycznej chińskiej poezji będącego jednocześnie gatunkiem literackim jak i formą muzyczną. Wartość tej pracy polega przed wszystkim na przybliżeniu zarówno specyfiki tego gatunku poezji, ale także i szerszego kontekstu historycznego, kulturowego i społecznego, w jakim utwory *ci* powstawały. Całość narracji zawartej we „Wprowadzeniu” umieszczona została ponadto na tle polityczno-dziejowych przemian zachodzących w Chinach w okresie od czasów dynastii Tang do epoki dynastii Song, które to przemiany miały określony wpływ na sferę kultury, w tym także na warstwę ludzi zajmujących się działalnością artystyczną i literacką.

Należy podkreślić, iż w odniesieniu do prezentowanych utworów poetyckich wszystkie pięć prac cechuje wysoki poziom przekładu na język polski i warsztatu translatorskiego.

Na uwagę zasługuje z pewnością monografia pod tytułem *Poezja inskrybowana na obrazach od dynastii Tang do Ming* (Scriptum 2018), ponieważ stanowi pierwszą w języku polskim całościową analizę szczególnego elementu klasycznej kultury chińskiej, jakim jest ścisły związek poezji i malarstwa. Autorka szczegółowo przedstawia istotę inskrypcji *tiba* wykazując, iż umieszczenie sentencji poetyckich na obrazie prowadzi do synergii komunikatów werbalnego i wizualnego dającej wzmocniony lub też pogłębiony przekaz wyływający od artysty. Owa synergia wynika ze specyfiki języka chińskiego – pismo chińskie to nie tylko nośnik przekazu werbalnego, ale przede wszystkim znaki, które przemawiają do odbiorcy poprzez swą grafikę. Łączą się tym samym w specyficzny sposób ze środkami ekspresji malarskiej, by jak najpełniej oddać inspirację autora obrazu. Monografia zawiera ponadto dokładniejsze omówienie artystycznego profilu twórców

owych dzieł – w tradycji Chin cesarskich poeta był jednocześnie malarzem, kaligrafem i znawcą muzyki, a często ponadto także i uczyonym piastującym urząd w administracji państwowej. Międzygatunkowy wymiar poezji łączonej z malarstwem w naturalny sposób wypływał z wszechstronnego artystycznego charakteru mistrza. W monografii zwraca jednak uwagę duża liczba pozycji w języku chińskim i jednocześnie brak nowszych opracowań autorów spoza Chin dotyczących zagadnienia *tiba*, których to publikacji jest niemało.

Opublikowane przez dr Król artykuły naukowe pod względem tematyki wpisują się w zainteresowania badawcze Autorki. Dotyczą one przede wszystkim klasycznej poezji chińskiej i malarstwa oraz związków występujących w twórczości chińskich mistrzów między tymi dwiema dziedzinami.

Pierwszy tekst pod tytułem „Malarstwo w poetyce Du Fu” (Roczniki Humanistyczne, 2017) przybliżyła szczególnego rodzaju tradycję artystyczną, jaka rozwinęła się w epoce Tang a polegała na komponowaniu poezji pod wpływem wrażeń estetycznych wywołanych oglądaniem dzieł malarstwa. Autorka analizuje w tej pracy także szerszy kontekst związków między poezją, malarstwem i kaligrafią, jakie utrwaliły się w epoce Tang i dały początek nowemu wymiarowi działalności twórczej, w której sfery te przenikają się i dają unikalną wartość artystyczną.

Artykuł pod tytułem „Poetyckie inskrypcje na obrazach dynastii Qing” (Roczniki Humanistyczne, 2017) stanowi, podobnie jak wspomniana wcześniej monografia, analizę charakteru i znaczenia utworów poetyckich umieszczanych na obrazach – w tym przypadku Autorka skupia się na specyfice tego zjawiska w okresie panowania dynastii Qing.

Tekst zatytułowany „Bamboo paintings of the Yuan, Ming and Qing Dynasties” (Roczniki Humanistyczne, 2015) poświęcony został z kolei rozwojowi malarstwa na bambusie. Autorka przybliżyła w nim szczegółowo

praktyczne walory owej formy wyrazu artystycznego, jak również tłumaczy przesłanki i idee, jakimi kierowali się twórcy tego unikalnego rodzaju malarstwa.

Czwarty artykuł poświęcony został w całości analizie utworu Xie Lingyuna pod tytułem „*Fu* o zamieszkiwaniu na górze” (Roczniki Humanistyczne 2016). W tekście tym Autorka wskazuje między innymi na ścisły związek i przenikanie się doznań wynikających z oglądania obrazów, kaligrafowania i układania poezji oraz przybliża proces kształtowania się specyficznego charakteru artysty – charakteru, jaki dawał głębsze odczuwanie rzeczywistości (na przykład podczas kontemplacji przyrody) i tym samym bardziej twórczą inspirację dla komponowania utworu poetyckiego. Prezentowane w wymienionych tekstach badania nad klasyczną poezją i malarstwem zamyka artykuł zatytułowany „Pierwsze klasyczne teksty krytyczne dotyczące malarstwa Gu Kaizhi, Zong Binga, Wang Weia i Xie He” (Roczniki Humanistyczne, 2016), w którym Autorka omawia najwcześniejsze, ale jednocześnie jedne z najważniejszych, rozprawy z zakresu krytyki artystycznej powstałe w Chinach w okresie cesarstwa. Eseje czterech tytułowych artystów–krytyków zawierały pierwsze definicje różnych kategorii malarstwa jak i systemowe ujęcie zasad kompozycji obrazów. Poglądy wymienionych mistrzów (zwłaszcza Xie He) przez wiele kolejnych wieków pozostawały w Chinach ważnym punktem odniesienia w ocenie wartości dzieł malarstwa, stąd też dokładniejsza analiza owych rozpraw krytycznych przeprowadzona przez Autorkę wnosi niewątpliwie istotny wkład w badania nad klasycznym malarstwem chińskim.

Ostatni z artykułów pod tytułem „Chinese painting from the May Fourth Movement to the First National Art. Exhibition (1919-1929)” („Art of the Orient”, 2015) dotyczy rozwoju i specyfiki malarstwa chińskiego w okresie dekady lat 1919-1929, to jest w czasie, kiedy kultura chińska przechodziła burzliwy proces odrzucania klasycznego dziedzictwa i poszukiwania nowych,

„postępowych” wzorców oraz treści.

W przedłożonych do oceny pozostałych elementach dorobku naukowego dr Anny Król zwraca uwagę stosunkowo niewielki udział w konferencjach naukowych (jedno wystąpienie na konferencji międzynarodowej i jedno wystąpienie na konferencji krajowej), który kontrastuje ze znaczną aktywnością w zakresie publikacji naukowych.

Podsumowując ocenę dokonań naukowych dr Anny Król uwzględnianych obok osiągnięcia, o którym mowa w art. 16 ust. 2, pkt. 1,2,3 *Ustawy* należy podkreślić dużą liczbę publikacji ogłoszonych w stosunkowo krótkim okresie pięciu lat od momentu uzyskania stopnia doktora. Niemal wszystkie prace dotyczą klasycznej poezji oraz klasycznego malarstwa co sprawia, że można je łącznie uznać za istotny wkład w badania w tym zakresie, szczególnie jeśli chodzi o dorobek polskiej sinologii.

Tym samym ocena istotnej działalności naukowej dr Anny Król jest pozytywna.

Podsumowując wnioski płynące z oceny całości przedstawionego przez dr Annę Król materiału należy podkreślić, że mimo niemałego dorobku naukowego, który dowodzi, iż konsekwentnie pogłębia ona oraz rozwija swoje zainteresowania badawcze, zastrzeżenia przedstawione w odniesieniu do pracy zgłoszonej jako główne dokonanie naukowe nie pozwalają na poparcie wniosku o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Z przyczyn, o których mowa w pierwszej części niniejszej recenzji przedłożona monografia *Twórczość literacka Su Shiego – nowe idee w ramach przyjętych reguł* nie spełnia w moim przekonaniu kryterium istotnego osiągnięcia naukowego, jakim winien być ten najważniejszy element dorobku habilitanta.

